న్యూగ్రాండ్ సర్కస్ కంపెనీ

ఆగస్ట్16 ఆవేళ. ఒకటే ఎండ. గాలాడ్డం లేదు. చిరచిర్లాడిపోతుంది. నీలపల్లిలో ఉన్న శ్రీసత్య టూరింగ్ టాకీస్‌లోకి *ఇంద్ర* సినేమా వచ్చిందంటే నేనూ యర్రంశెట్టి అబ్బాయీ (అసలు పేరు నీలాద్రి) పిల్లా సుబ్బారావూ బయల్దేరాం.

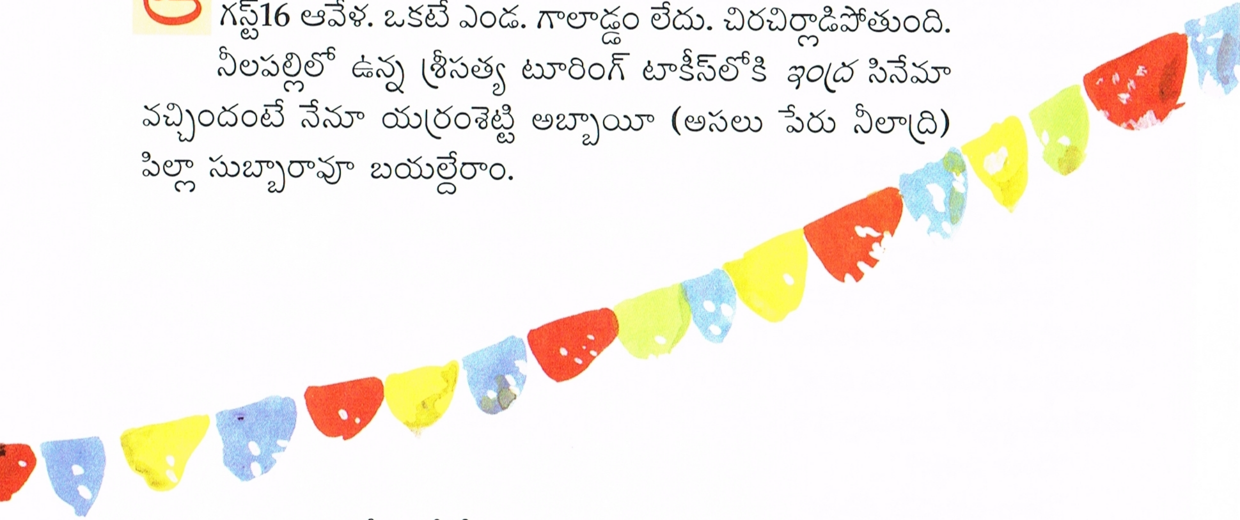

ఇలా వంతెన దిగేమో లేదో మూడు నాలుగు లారీలు, మూడు వేన్లూ ఎదురయ్యినియ్యి. లారీల్లో ఉన్న బోనుల్లో జంతువులూ పాతబడిపోయిన గుడారాల చుట్టలూ రకరకాల సామాన్లు, వేన్లలో ఆడామగా నలభైమంది జనం. వాళ్ల దగ్గరకెళ్ళిన అబ్బాయి కనుక్కుని వచ్చాడు, అది న్యూగ్రాండ్ సర్కస్ అంట. వాళ్ళది మహారాష్ట్ర అంట. దాని ఓనరు పేరు ఏ.ఎస్.మహేంద్రకర్ ఆప్టే అంట. వారంరోజుల క్రితం ఈ వూరొచ్చి షోలేస్తామని జెప్పి నీలపిల్లమ్మ గుడి పక్క ఖాళీస్థలం యాజమానితో మాటాడుకుని వెళ్ళేడంట.

సామాన్లన్నీ దించేకా లారీలూ వేన్లూ అద్దె తీసుకుని వెళ్ళిపోయినియ్యి. చూడ్డానికి గమ్మత్తుగా ఉన్న ఒక డొక్కు వేన్ మట్టుకి మిగిలిపోయింది. అది వాళ్ళ సొంతమంట. జనంలో మరాఠీవాళ్ల కంటే తెలుగోళ్ళే చాలా మందున్నారు. వాళ్ళంతా తాడేపల్లిగూడెం పాటిమీద సాయిబులంట. ఒక ముసలిపులీ, సింహం, ఒంటె, ఏనుగూ, గుర్రం, రెండు కోతులు, మూడు కుక్కలూ అన్నీ ముసలివే దిగినియ్యి.

ఆడామగా తలో పనీ అందుకునేసరికి వాళ్ళని చూసిన మేం మేట్నీ రేపు చూద్దార్లే అని వాయిదా వేసుకుని ఆ జనంలోకి దూరేం. గుడారాలు లేపుతున్నారు. ఎలక్ట్రీషియన్ కాశీప్రసాద్ సీరియల్ బల్బులు బిగించి రాత్రి షోకి తిప్పే సెర్చిలైటు అమర్చే పనిలో పడిపోయేడు. ఇక్కడునన్నాళ్ళూ ఉండటానికి చిన్న చిన్న టెంట్లూ, మరుగుదొడ్లూ రెడీ చేసుకుంటున్నారు కొందరు. ఒకడు గాడిపొయ్యి తవ్వుతుంటే అక్కడికొచ్చిన ఒకాడమనిషి ఒక పొయ్యి వెలిగించేసి టీ కాచి రింగులూడిపోయిన పాత పింగాణీ కప్పుల్లో పోసి అందరికీ ఇస్తుంది. వాళ్ళ మధ్యలో కొచ్చిన ఓనరు మహేంద్రకర్ ఆప్టే వాళ్ళ వేన్‌లో మైక్‌సెట్టూ అదీ పెట్టి రెడీ చేయించి మధ్యాన్నం నించే షోలు అని చుట్టుపక్కల వూళ్ళల్లోకి తిరిగి కేన్వాసింగ్ చెయ్యడానికి ఏర్పాట్లు చేస్తున్నాడు.

వాళ్ళ సందడంతా చూస్తా అక్కడి కొచ్చిన కుర్ర టైలర్ సింహాచలం ఆ వాతావరణంలో బీదరికాన్ని గమనించేక "ఓనర్ మీరేనాండీ?" అన్నాడు.

"అవును భాయీ నేనే" అన్నాడు మహేంద్రకర్.

"రైతులు వర్షాల్లేక అల్లల్లాడిపోతున్నారు కానీ, ఎండ బాగా కాస్తంది. నేల పొడిగా గట్టిగా ఉంది. మీరు సుబ్బరంగా వేసుకోవచ్చండి ఆటలు. ఇయ్యాళమట్టి చూసుకోండి. ఒకటే జనం..." అనేసరికి ఆ సర్కస్ కంపెనీ ఓనరు చాలా సంబరపడిపోతా "కంపెనీ చాలా లాసులో ఉంది. దరిద్రంలో వున్నాం... ఈవూళ్ళో షోలు బాగా పడతాయని చాలా హోప్‌తో దిగేం" అన్నాడు.

"తప్పకుండా పడతాయి. రేపట్నుంచి చూసుకోండి అద్దరికి వంతెన పడిపోయిందేమో గోదారవతల్నుంచి కూడా దిగిపోతారు జనం" అనేసెళ్ళిపోతున్న సింహాచలాన్ని రెప్పార్పకుండా చూస్తున్నాడు మహేంద్రకర్.

అతన్లో హుషారు పెరిగిపోయింది. అతను నిత్యం పూజ చేసుకునే కాళీమాతకీ వాళ్ళ రాష్ట్రంలో సాయినాధుడికి దణ్ణమెట్టుకున్నాడు.

*

రాత్రయ్యింది.

ఆరోజు పౌర్ణమి.

వాళ్ళు పడుకున్న చిరిగిపోయిన గుడారాల చిల్లుల్లోంచి పెద్ద పెద్ద చుక్కల్లా పడ్తుంది వెన్నెల. ఉధృతంగా వీస్తున్న గోదారిగాలికి పూనకం వచ్చినట్టూగిపోతున్నాయి కొబ్బరిచెట్లు. గాలి విసురుకి నీలపల్లి రాములోరి గుడి పూజారి అయోధ్యరామాచారి గారింటి దొడ్లో సీతాఫల చెట్టు కొమ్మలు విరిగిపోయినియ్యి. వంతెన దగ్గర అరిటిపళ్ళ క్రిష్ణ కొట్టు ముందర గానుగ చెట్టు పడిపోయింది. రెయ్యలసీడు వ్యాపారం చేసే సూర్నాణ నాలుగు నిట్రాళ్ళ పాక పక్కకి వాలింది.

న్యూగ్రాండ్ సర్కస్ కంపెనీ ఓనరయిన మహేంద్రకర్ ఆప్టే ఆ వాతావరణం చూసి మహా సంబరపడి పోతున్నాడు. మందు చవగ్గాబట్టి యానం వూళ్ళో కెళ్ళి ఒక నిబ్బు తెప్పించుకుని తాగడం మొదలెట్టేడు. మహా నందంతో ఉన్న ఆ మహేంద్రకర్ ఎప్పుడూ లేనన్ని కలలు గనేస్తుంటే ఎప్పుడూ సరిపోయే నిబ్బు ఆవేళ చాల్లేదు. కుర్రోడ్ని దవులూరోరి షాపుకి పంపించి ఇంకో సీసా తెప్పించుకుని రెండు గుక్కల్లోనే పట్టేసేడు.

సర్కసొచ్చిందని ఎనౌన్స్ చెయ్యడానికి బయల్దేరిన వాళ్ళ డొక్కువేను జార్జిపేట, మల్లవరం, తాళ్ళరేవు దాని లోపలున్న బొడ్డు వెంకటాయపాలెం, ఏటిమొగ భైరవపాలెం తిరిగొచ్చింది.

మధ్యాన్నం వచ్చిన జనాన్ని చూసిన మహేంద్రకర్ చాలా సంబరపడిపోయేడు. సర్కస్‌కి మళ్ళీ ఆదరణ వచ్చిందంటా, చాలా ఆవేశపడతా మాటాడ్తున్నాడు. "ఇన్నాళ్ళనించీ ఏ వూళ్ళో షోలు వేసినా ఏదో చాలీచాలని ఆదాయం అక్కడికక్కడ సరిపోయేది. కానీ, ఈ వూళ్ళో అలాక్కాదు. మళ్ళీ కొత్త డేరాలు కొంటాను. మహేంద్రా కంపెనీకెళ్ళి కొత్త ఫీట్లు చెయ్యడానికి కొత్త రకం వేన్ చెయ్యమని నేనే డిజైను చేసిస్తాను. వయసులో ఉన్న జంతువుల్ని కొంటాను. కలకత్తా వెళ్ళి కొత్తకొత్త ఫీట్సు చేయడానికి పనికొచ్చే సామాన్లు తెస్తాను" అంటా బుకింగ్ కౌంటరు దగ్గరకెళ్ళి తనే టిక్కెట్లు అమ్మడం మొదలెట్టేడు.

నేలా బెంచీ గేలరీ నెమ్మదిగా తెగుతున్నాయి టిక్కెట్లు.

సర్కస్ మొదలయ్యింది. ముసల్దయిపోయిన పులి నీరసంగా వచ్చింది. అలాగే సింహం కూడా వచ్చింది. వాటిలో ఏమాత్రం జీవకళ లేదు. వయసు మళ్ళిపోయిన ఏనుగుని ఇద్దరు లాగుతుంటే వెనకనించి ఇద్దరు తోస్తుంటే అడుగువెయ్యలేక వేస్తూ వచ్చింది ఫీల్డులోకి. కుక్కలూ కోతులూ వచ్చి ఫీట్లు చేసినియ్యి. వాటిని చూసిన కొందరు డిస్కవరీ చానల్లో వీటి బాబుల్లాంటి జంతువుల్ని చూపిస్తున్నారు, ఇయ్యేంటెహె అనుకున్నారు. జోకరు వేషం వేసుకొచ్చిన మనిషి జనాన్ని నవ్వించే ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. నాసిరకం బట్లేసుకుని యవ్వనం జారిపోయున్న ఆడాళ్ళు జనాన్ని అలరించే పన్లో ఉన్నారు. మొగ్గలేసేటప్పుడు ఒకామె టాప్ పీస్ చిరిగిపోయి... బ్రెస్ట్ బయటపడ్డంతో కుర్రకారులో ఒకటే గోల... కేకలు, అరుపులు.

అలాగ ఒక రెండు గంటలు గడిచేసరికి మేట్నీ అయ్యింది. ఇంద్రకెళ్ళుండాల్సింది అనుకున్నారు, బయటికొచ్చిన జనాల్లో చాలామంది.

ఓపక్క చీకటి పడ్తుంటే సెర్చి లైటు వెలిగించేడు ఎలక్ట్రీషియన్. ఆ స్ట్రాంగ్ లైటు నెమ్మదిగా మూడువందల అరవైడిగ్రీలూ తిరుగుతూంది. స్పీకర్లలోంచి మేరానామ్‌జోకర్ సినేమాలో పాటలు వినపడ్తున్నాయి.

ఆ ప్రాంతాలకి సర్కసెప్పుడూ రాలేదేమో ఫస్ట్‌షోకి కూడా పల్చగా వచ్చేరు జనం.

వాళ్ళని చూసిన సర్కస్ చేసే జనాల్లో హుషారొచ్చింది. దాంతో, మేట్నీకంటే బాగా రక్తి కట్టించేరు ఫస్ట్‌షో.

రాత్రి తొమ్మిదయ్యింది. ఆ ఫస్ట్ షో అయ్యి జనం బయటికొస్తున్నారు.

బయట స్పీకర్లోంచి పాటలు.

జనంలో ఆ కాస్త రెస్పాన్స్ చూసిన మహేంద్రకర్ ఆనందంతో గంతులేస్తున్నాడు. ఇష్టానికి ఊగిపోతా మాటాడ్తున్నాడు. ఆమధ్య పిఠాపురంలో కేంప్ వేసినప్పుడు ఎవరో ముగ్గురొచ్చి నీ సర్కసు కంపెనీ అమ్ముతావా అని అడిగి, అమ్మే ఉద్దేశం ఉంటే ఫోన్ చెయ్యమని నెంబరిచ్చేరు. ఎంత ధైర్యం వాళ్ళకి. ఇది మా తాత ఏ.ఎస్. గంగారామ్ ఆప్టే బ్రిటీష్‌వాళ్ళ కాలంలో ఆరంభించిన సర్కస్ కంపెనీ. దొరల చేతుల్లోంచి బంగారు పతకాలందుకున్న కంపెనీ, వందేళ్ళ చరిత్రగల కంపెనీ అంటా చాలా కథలు విప్పుతున్నాడు.

ఆట వదిలి జనం బయటికొస్తుండగా ఆకాశం నిండా నల్లటి మబ్బులు. వర్షం మొదలైంది.

మామూలు వర్షంగాదు. ఈమధ్యకాలంలో ఎవరూ చూసెరగని వర్షం. దానికి గాలితోడయ్యేసరికి ఇంక చూస్కోవాలి.

చింకిపోయిన సర్కస్ గుడారాల్లో జనం తడిసి ముద్దయిపోతున్నారు. చలికి తట్టుకోలేని ముసలి జంతువులు పెద్దగా అరుస్తా పొలికేకలు పెడ్తున్నాయి. పాటిమట్టి నేలంతా తడిసిపోయి చితచితలాడిపోతుంది.

గంటా రెండు గంటలు. ఎంతకీ ఆగడం లేదు. దూరంగా ట్రాన్స్‌ఫార్మర్ పేలిపోయిన చప్పుడు. ఎలక్ట్రిక్ పవరు కట్టయ్యింది. వర్షం, గాలీ రెండు రెట్లు పెరిగాయి.

రాత్రి పన్నెండయినా తగ్గలేదు వర్షం. 'కొంపదీసి తుఫాను కాదు గదా?' అనుకున్న మహేంద్రకర్ ఆప్టే ముఖం నిండా చెమట్లు పట్టేసినియ్యి. గబగబా ఆ వర్షంలోనే నడుచుకుంటా యానాం వూళ్ళోకెళ్ళి హాఫ్ బాటిల్ గోల్డ్ కప్ బ్రాందీ కొనుక్కుని నీళ్ళు కలుపుకోకుండా ఏదీ నంజుకోకుండా తాగేసేడు.

*

పులికీ సింహానికీ మాంసం వెయ్యాలి. గొడ్డు మాంసం కొనే స్థితిలేక ఊళ్ళో ఓ డజను ఊర కుక్కల్ని పట్టుకు రండి రెండు రోజులకి సరిపోతుంది వాటి మాంసం, అని మనిషిని పంపిస్తే వెళ్ళిన వాడు ఆ వూర కుక్కల్తో పాటు వూళ్ళో చంద్రకళా లాడ్జి ఓనరు అట్లూరి శివసుబ్రమణ్యాం ఇంట్లో సీమకుక్కని కూడా కొట్టుకొచ్చేసేడు. దాంతో సుబ్రమణ్యాం యానాం స్టేషన్లో కేసు పెట్టేసరికి పోలీసులొచ్చి కుక్కల్ని పట్టుకున్న ఆ మనిషిని స్టేషన్‌కి లాక్కొచ్చి చితగ్గొట్టి సెల్లో పాడేసేరు.

స్టేషన్లో తమిళవాడైన సి.ఐ. సెందిల్‌నాథన్ దగ్గరకెళ్ళిన మహేంద్రకర్ బతిమాలి బామాలి ఒప్పించే ప్రయత్నం చేసేడు. ఈలోగా ఇంకో గొడవ. ఏనుగు తిండి కోసం యానాం అవతలున్న ఇంజరం దగ్గర వేసున్న చెరుకుతోటలో ఓ యాభై గెడలు సర్కసు కంపెనీ మనిషి నరుక్కొచ్చేడని ఆ వూరి రైతులు తరుముకుంటా వచ్చేరు.

అందరికీ సర్దిచెప్పి నచ్చజెప్పి వచ్చేడు మహేంద్రకర్ ఆప్టే. అప్పటికి వర్షంకూడా ఆగింది. షో పడద్దని ఆశ. ఈలోగా మళ్ళీ వాన. కుంభవృష్టి. చెట్లనీ, పుట్లనీ, పాకల్నీ, పందిళ్ళనీ కుదిపేస్తుంది. ఏం చెయ్యాలో అర్థంగాని మహేంద్రకర్ కాపాడమంటూ నమ్ముకున్న దేవుళ్ళందరికీ ప్రార్థన చేస్తున్నాడు. కాళీమాత స్తోత్రం పారాయణం చేసుకుంటున్నాడు.

ఇంతలో,

ఎన్నో ఏళ్ళనించి జంతువుల మంచీ చెడ్డా చూసుకునే ముసలివాడయిన నాగూర్‌భాయి పరుగెట్టుకుంటా వచ్చి ఒంటె నోట్లోంచి తీగలు తీగలు కింద పడ్తున్నాయని భయపడతా చెప్పేసరికి ఊళ్ళో వెటర్నరీ డాక్టరు కొండల్రావు దగ్గరకెళ్తే 'ఆవులూ గేదెల గురించి తప్ప ఈ ఒంటెలూ ఎలుగుబంటులకి ట్రీట్‌మెంట్ చేసిన అనుభవం నాకు లేదన్నా'డాయన.

ఏం చెయ్యాలో అర్థంగావటం లేదు. గాలి, వాన జూస్తే ఆగటం లేదు.

అర్ధరాత్రప్పుడు తన తండ్రికాలం నాడు రాజస్థాన్ ఎడారుల్లో కొనుక్కొచ్చిన ఆ ఒంటె తన నిండు ప్రాణాలు విడిచింది. ఆ ఒంటెశవాన్ని చూస్తా వర్షం కురుస్తున్న ఆ రాత్రంతా అలాగుండిపోయేడు మహేంద్రకర్.

ఎవరో శాపం పెట్టినట్టు ఆగని వర్షం. అసలేం చెయ్యాలో ఈ కంపెనీని ఎలా ముందుకు నడపాలో అర్థంగాని స్థితిలో ఉంటే కంపెనీలో పనిచేసే జనవంతా తన ముందు మూగిపోయి ఎంతో కొంత ఇవ్వండి, ఊళ్ళలో మాడిపోతున్న మా కుటుంబాలకి పంపించుకోవాలని ఒకటే గొడవ చెయ్యడం మొదలెట్టేరు. చూస్తున్నారు గదా ఏమివ్వను, ఎక్కడ్నించి తెచ్చివ్వను అంటే ఏమాత్రం వినడం లేదాళ్ళు. వాళ్ళందరికీ సర్దిచెప్పే పనిలో వుండగా వచ్చిన వేన్ డ్రైవరు పాటిల్ "నాకు పదినెలల్నించి జీతం లేదు. అక్కడ మన రాష్ట్రంలో ఉన్న నా పెళ్ళాం పిల్లలు మాడిపోతున్నారు. ఇవ్వాళ ఇస్తావా ఛస్తావా" అని కూర్చున్నాడు.

"ఇలా చూస్తా నువ్వు డబ్బులడగడం ఏవన్నా సబబుగా వుందా?" అన్నాడు మహేంద్రకర్.

"ఇదే ముక్క తొమ్మిది నెల్లనించి చెప్పి వెనక్కి పంపిస్తున్నావు. ఇక వినను. నీకంటే మాడి చస్తున్నా నా పెళ్ళాం పిల్లలే ఎక్కువ నాకు" అన్నాడు.

ఇద్దరికీ చాలా పెద్ద గొడవైంది.

అసలే చాలా బాధల్లో ఉన్న మహేంద్రకర్‌కి చాలా కోపమొచ్చేసింది. "ఏం చేసుకుంటావో చేసుకోరా' అనేసేడు.

"నేను కాకినాడలో ఎక్కడన్నా పని చూసుకుంటాను నా జీతం ఇస్తానని కబురు చేసిన రోజున వెనక్కొస్తాను" అనేసెళ్ళిపోయేడు. వేన్ నడపడంతో పాటు సర్కసులో చాలా ఫీట్లూ గమ్మత్తులూ చేస్తాడు పాటిల్. వాడు లేకపోతే సర్కసాటకి కళ ఉండదు. గబుక్కున తన కోపాన్ని అణుచుకుని వాడ్ని వుండమని ఎంత బతిమాల్నా ఉండలేదు పాటిల్.

వర్షం కాస్త తగ్గు మొకం పట్టింది. యానాం పాత బస్టాండ్‌లో గంగాధరం అనే డ్రైవర్ని పెట్టుకుని, ఉంగరాల బాబ్జీగారి ఎనౌన్సుమెంటు బండోడ్ని బతిమాలుకుని (ఇది వరకయితే రెండు పన్లూ మంద్రేకరే చేసేవాడు) పంపిస్తూ 'ఒక్క తాళ్ళరేవుతో వెనక్కొచ్చెయ్యకుండా చొల్లంగి, జగన్నాధపురం దాకా కూడా వెళ్ళి గట్టిగా కేన్వాసు చేసిరమ్మ'న్నాడు.

పొద్దుటనగా వెళ్ళిన ఆ ఎనౌన్సరూ, డ్రైవరూ సాయంత్రానికి రీజెన్సీ ఫేక్టరీవాళ్ళ లారీలోంచి దిగేరు. కంగారుగా వాళ్లని జూసి దగ్గర కొచ్చిన మహేంద్రకర్ "ఇలా దిగేరేంటి వేనేది?" అన్నాడు.

"నాకు లైసెన్సూ అయ్యా లేవని తాళ్ళరేవు దగ్గర పోలీసులు పట్టుకున్నారండి" అన్నాడు గంగాధరం.

"నీకు లైసెన్సు లేదా?" షాకయిపోతా అడిగేడు మహేంద్రకర్.

"ఉంటే మీరిచ్చిన పాతికరూపాయిలకి నేనెందుకు బండెక్కుతానండీ?" అన్నాడు గంగాధరం.

గోల్డుఫ్లేకు సిగరెట్టు కాలుస్తా రాసుకుంటున్న ఎస్సై దుర్గాప్రసాద్ దగ్గరకెళ్ళి "నమస్కారం సాబ్... నా పేరు ఎ.ఎస్. మహేంద్రకర్ ఆప్టే. వందేళ్ళ హిస్టరీ ఉన్న న్యూ గ్రాండ్ సర్కస్ కంపెనీ ఓనర్ని. కేన్వాసింగ్ చేసుకుంటుంటే మీవాళ్ళు మా వేన్‌ని పట్టుకుని స్టేషన్‌కి తీసుకొచ్చేరు" అన్నాడు.

"మావాళ్ళు కాదు నేనే పట్టుకు తీసుకొచ్చేనా వేన్‌ని... మీ డ్రైవరుకి లైసెన్సుందా?" అన్నాడు ఎస్సై దుర్గాప్రసాద్.

"ఒరిజినల్ డ్రైవర్ పాటిల్‌కి లైసెన్సే కాదు ఇన్సూరెన్సు కూడా ఉంది. టెంపరరీగా పెట్టిన ఈ డ్రైవరుకి లేదని ఇందాకే తెల్సింది."

"వేన్‌కి సీ బుక్కుందా? హారనూ పైన టోపేరం ఉన్నాయా?" అడిగేడు ఎస్సై దుర్గాప్రసాద్.

"హారనూ టాపూ ఉన్నాయి... కేన్వాసింగ్‌కి తిరిగే ఈ వేనే సర్కసులో ఐటమ్స్ కూడా చేస్తుంది... ఆ టైములో టాపూ హారనూ గట్రా తీసేసి పొద్దుట మళ్ళీ బిగిస్తాం... ఈ గాలివాన గొడవలో పడి మర్చిపోయేరు మా వెధవలు మాఫ్ కరోజీ... క్షమించి వదిలెయ్యండి."

'"అయిదువేల రూపాయలు ఫైన్ కడితే తప్ప వేన్ తిరిగివ్వం" అన్నాడు కుర్ర ఎస్సై దుర్గాప్రసాద్.

"ఎమౌంటు లేదు... నాలుగు షోలు పడ్డాకా మీరడిగినంతా ఇస్తాం భాయీ సాబ్" అన్నాడు మహేంద్రకర్.

"ముందు ఫైన్ కట్టాకనే వేన్ ఇచ్చేది" నికార్సిగా అన్నాడు దుర్గాప్రసాద్.

"జంతువులన్నీ ముసలివయిపోయినియ్యి... మనుషులు ముసలోళ్ళయిపోయేరు... వేన్‌తో చేసే ఫీట్సే ప్రాణం మా ప్రోగ్రాముకి. ఈ ఫీట్సు ఎట్రాక్షన్‌తోనే మేం బతుకుతున్నాం. నాలుగే నాలుగు షోలు అయ్యేకా మీ డబ్బులు మీకు కట్టకపోతే తిరిగి వేన్ పట్టుకుపోండి" అన్నాడు మహేంద్రకర్.

అంతా విన్న ఆ ఎంగ్ దుర్గాప్రసాద్ "ఇంతమందిని పోషిస్తున్న నీ దగ్గర అయిదువేలు లేవంటే ఎలా నమ్మమంటావ్?" అన్నాడు.

"నిజంగా లేవు సాబ్" అన్నాడు మహేంద్రకర్.

"ఒకరోజుకి మీ కంపెనీకయ్యే ఖర్చెంత?"

"దగ్గర దగ్గర ఇరవైవేలు."

"మరి అదంతా ఎక్కడ్నించి తెస్తున్నావ్?"

"యానాంలోనూ నీలపల్లిలోనూ దానికెదురుగా ఉన్న జార్జిపేటలోనూ ఉన్న కిరాణాకొట్ల వాళ్ళు, మాంసం కొట్లవాళ్ళు, కాఫీ హొటేళ్ళ వాళ్ల దగ్గరా రోజు మార్చి రోజు, ఒకడికి తెలీకండా ఒకడి దగ్గర అప్పులు చేస్తున్నాం. ఆ తాడు కూడా తెగడానికి ఆనకో రేపో అన్నట్టుంది." మహేంద్రకర్ చెప్పిన మాటల్లో పరమసత్యం ఉన్నా కుర్రఎస్సైకి నమ్మకం కలగలేదు. బహుశా తాగుడువల్ల చెక్కేసిన కందగడ్డలాగున్న మహేంద్రకర్ మొకం చూసేమో... అతని మాటల్లో నమ్రత లేకేమో.

మహేంద్రకర్ చాలా జీవిత సత్యాలు చెపుతా చాలా బతిమాల్తున్నాడు. అతని మీద మొదట పడిపోయిన ఇంప్రెషన్ కారణంగా వీసమెత్తు నమ్మడం లేదు దుర్గాప్రసాద్. చివరికి కాళ్ళు పట్టుకున్నా పనవ్వలేదు. దుర్గాప్రసాద్ మనసు కరగలేదు.

ఆకాశంలో మళ్ళీ నల్లమబ్బులు మూసుకున్నాయి. ముందు వర్షం తర్వాత గాలి. కరెంటుపోయింది. పగలే చీకటిగా ఉంది. రాష్ట్రంగాని రాష్ట్రం, ఊరుగాని ఊరు వచ్చిన మహేంద్రకర్ వర్షం కురుస్తున్న ఆ జగ్గంపేట

బంగాళాపెంకుల పోలీస్‌స్టేషన్ చూరుల్లోంచి బయటికి చూస్తుంటే ఒకటే దిగులుగా ఉంది. అక్కడ మహారాష్ట్రలో ఉన్న వాళ్ళ గ్రామం గుర్తుకొస్తుంది. భార్య గుర్తుకొస్తుంది. పెళ్ళికెదిగిన ముగ్గురు కూతుళ్ళు రాస్తున్న ఉత్తరాలూ, చేస్తున్న ఫోన్లూ గుర్తుకొస్తున్నాయి. కళ్ళల్లోంచి నీళ్ళు బయటికొస్తున్నాయి.

వర్షం తగ్గేక పనుందని తన బైక్ స్టార్ట్ చేసుకుని కాకినాడ సైడెళ్ళిపోయేడు దుర్గాప్రసాద్.

ఏం పాలుపోని మహేంద్రకర్ ఒక అదురుపాటులో ఉండిపోయేడు. ఒక అయోమయంలో పడిపోయేడు. పిచ్చిచూపులు చూస్తా మరమనిషిలాగ నడుస్తా వర్షంలో ఆగిన యానాం బస్సెక్కేడు.

*

మెయిన్ ఐటమ్స్ చేసే వేన్ ఎప్పుడయితే పోలీసుస్టేషన్లో పడిపోయిందో ఇక షోలు పడ్డం కనాకష్టం అని తేల్చేసుకున్నారు స్టాఫ్.

అప్పుడో గంటా అప్పుడో అరగంటా తెరిపిచ్చినా మళ్ళీ గాలివాన మామూలే. వంటలూ వార్పులూ, రొట్టెలు కాల్చడాలూ కుర్మా వండడాలు లేవు. అయిదురోజులు గడిచినియ్యి. పనిచేసే జనవంతా తిరగబడ్తున్నారు యాజమాని మీద. ఎప్పుడూ లేంది నోటికొచ్చినట్టు మాటాడ్తున్నారు కూడా.

తన మాటల చాతుర్యంతో ఒకళ్ళిద్దర్నయితే సర్దగలడు. కాకినాడ సముద్ర కెరటాల్లాగ మొత్తం వచ్చి మీద పడిపోతుంటే ఏం మాటడగలడు, ఎలా సర్దిచెప్పగలడు.

సెప్టెంబరు **14.**

తిండిలేక మలమలా మాడిపోతున్నారు జనం. అరువులిచ్చిన కిరాణాకొట్లవాళ్ళు, యానాం వంతెన మీద మాంసంకొట్టు సాయిబులూ, ఊళ్ళో కూరగాయల దుకాణం వాళ్ళు వచ్చి మమ్మల్నిలా మోసం చేస్తారా మాలో ఒకళ్ళకి తెలీకండా ఒకళ్ళ దగ్గర అరువులు పట్టుకెళ్తారా? నూరు ఆరైనా సరే మా డబ్బులు కట్టేదాకా మిమ్మల్నీ వూరు పొలిమేర దాటనియ్యం అంటా కూర్చున్నారు. మాంసం కొట్టు వలీ అయితే కత్తితో దిగిపోయేడు. చేపలమ్మే ఈశ్వరమ్మ ఉంచుకున్న మొగుడ్ని వెంటేసుకొచ్చింది. ఈలోగా స్థలం అద్దెకిచ్చిన మనిషి దిగేడు.

ఈ గొడవంతా జూస్తున్న నీలపల్లి మాజీ సర్పంచి ర్యాలి సత్యనారాయణగారి దగ్గరకొచ్చిన టూరింగ్ టాకీస్ ఓనరు ఉంగరాల బాబ్జీ "ఏవండీ... ఒక్కోసారి ఒక్కోదానికి ఒక్కోవూపు ఉంటదండి. ఇప్పుడు సినేమాలున్నాయనుకోండి, నలభై విడుదలైతే ముప్పై తొమ్మిది పోతున్నాయండి, ఒకటి ఆడ్తుందండి. కోట్లు ఖర్చు పెట్టిన సినేమాలకే గతిలేదు ఇప్పుడీ సర్కసెవడు చూస్తాడండీ" అన్నాడు. ఈలోగా వాళ్ళ మధ్యలోకొచ్చిన తాపీమేస్త్రి అబ్బిరెడ్డి సుబ్బారావు "పాపం వర్షం వీళ్ళకి చాలా ట్రబులిచ్చేసిందండి. గుర్రంగుడ్డిదయినా దాణా తప్పదు గదండీ... వాళ్ళకి పెట్టడం కోసం అరువులు తెస్తే ఆ కొట్లోళ్ళు చూడండి దేశంగాని దేశం నించొచ్చిన ఆ మరాఠీవోడ్ని ఎలా తినేస్తున్నారో" అన్నాడు. అటుగా వెళ్తా వాళ్ళ మధ్యలోకొచ్చిన దేవదానంగారు "ఈ ఎలక్ట్రానిక్ యుగంలో తోలుబొమ్మలూ, పగటి వేషగాళ్ళు, హరికథలూ, బుర్రకథలూ, సర్కసూలాంటి కళారూపాలకి చెదలు పట్టినియ్యి" అన్నాడు.

సర్కసోళ్ళ మీద అయిటమ్ రాద్దామని నీలపల్లి వార్త విలేఖరి కాగి ప్రసాదుని వెంటేసుకొచ్చిన యానాం వార్తాపత్రిక విలేఖరి చింతా కొండలరావు "ఈ సర్కసోళ్ళ పరిస్థితి చూస్తున్నాం గదా! చాలా దారుణవండీ. ఎవరికాళ్ళు వాళ్ళ బాధలు చెప్పుకునేడుస్తుంటే కడుపు తరుక్కుపోతుందనుకోండి" అన్నాడు.

"ఎలక్ట్రానిక్ మీడియాతో పరుగెట్టలేక కుంటి నడక నడుస్తా కుప్పకూల్తున్నారీళ్ళంతా" అన్నాడు దేవదానం.

వీళ్ళిలా మాటాడుకుంటుండగానే బాలకృష్ణ సిన్మా ఆడ్తున్న శ్రీ సత్యటూరింగ్ టాకీస్ జనంతో ఫుల్లయి పోయింది.

సెప్టెంబర్ 30.

ఎవరి చేతికి దొరికిన సామాన్లు పట్టుకుని పరారయిపోడం మొదలెట్టేరు సర్కసు కంపెనీలో జనం. ఆడోళ్ళలో కాస్త బాగున్న అమ్మాయిలు యానాం వూళ్ళో కుర్రోళ్ళని బొడ్డు వెంకటాయపాలెం, బేపనపల్లి మనుషుల్నీ ఆకట్టుకుని వాళ్ళతోపాటు వెళ్ళిపోయేరు. మగోళ్ళలో కొందరు రీజెన్సీ టైల్ ఫేక్టరీలోనూ, అడివి పాలం (అదోవూరు), రెయ్యలమేత తయారుచేసే ఇండస్ట్రీలలోనూ పనికి కుదిరిపోయేరు.

వెళ్ళిపోతున్న వాళ్ళని చూస్తానే ఏం చెయ్యక అలా ఉండిపోయేడు యాజమాని మహేంద్రకర్.

వర్షం, గాలీ ఆగినియ్యి.

ఎండ కాయడం మొదలైంది.

సర్కస్ కంపెనీలో సగానికి సగం జనం, సామాన్లు బయటికెళ్ళి పోయినియ్యి. అరువులిచ్చిన కొట్ల వాళ్ళు, స్థలం అద్దెకిచ్చినాయనా మహేంద్రకర్ చుట్టూ దడిగట్టేసేరు.

చాలా ఆలోచించిన మహేంద్రకర్‌కి సర్కస్ కంపెనీ మా కమ్ముతావా అన్న పిఠాపురం సైడు జనం గుర్తుకొచ్చేరు. తోలు సంచీలో దాచిన వాళ్ళ ఫోన్ నంబరు తీసుకుని ఫోన్ చేసేడు.

మర్నాటికి దిగిన వాళ్లతో "నా కంపెనీ అమ్మేస్తాను" అన్నాడు మహేంద్రకర్.

అవకాశం చూసుకున్న వాళ్ళు అయిదురూపాయిలు ఖరీదు చేసే ఆ కంపెనీని అర్ధరూపాయికి అడిగేరు. చాలా సేపు వాదన జరిగి చివరికి బేరం తెగింది.

ఆవేళ అక్టోబర్ 3. కేష్‌తో వచ్చినవాళ్ళు మాటాడుకున్న ఎమౌంటిచ్చి ఒక్క మహేంద్రకర్‌ని మట్టుకి మిగిల్చి మిగతా సామాన్లని గుడారాల్నీ మనుషుల్నీ లారీల్లో ఎక్కించుకెళ్ళి పోయేరు.

మహేంద్రకర్ చుట్టూ కాపలా ఉన్న జనం కనీసం వచ్చిన కేష్‌ని లెక్కెట్టే సందు కూడా ఇవ్వకుండా ఎవడి లెక్క వాడు చెప్పి, ఎవడికి రావాల్సింది వాడు లాక్కెళ్ళిపోయేడు.

అంతా పట్టుకుని పోగా మహేంద్రకర్ చేతిలో చాలా తక్కువ డబ్బులు మిగిల్నియ్యి. ఆ డబ్బుల్తో తన కూతుళ్ళకి పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యలేడు. ఇంకో వ్యాపారం మొదలెట్టలేడు. కనీసం ప్రతి మంగళవారం కాకినాడ నించి షిరిడీ వెళ్ళే రైల్లో మహారాష్ట్రలో ఉన్న వాళ్ళ వూరు వెళ్ళలేడు.

యానాం వూళ్ళో సాయిబాబా గుడుంది.

నీరసంగా నడుచుకుంటా గుడి దగ్గరకెళ్తున్న మహేంద్రకర్‌ని చూస్తా అరిటిపళ్ళ క్రిష్ణ, రెయ్యలసీడు

సూర్నాణ, తాపిమేస్త్రి భద్రం, హొటేలు పోసియ్యా 'పాపం సర్కసోడు' అనుకుంటా మాటాడుకుంటున్నారు. వంతెన దిగుతుంటే రీజెన్సీలో పనిచేసే చిన్నారి పలకరించేడు. కిళ్ళీలు కట్టే బూషా (అసలు పేరు భూషణం) నవ్వేడు. అందరికీ నమస్కారాలు చేసుకుంటా సాయిబాబా గుడికొచ్చిన మహేంద్రకర్ మాసిపోయిన తన పైజామా జేబులో డబ్బుని గుడి లోపలి డిబ్బీలో వేసి నమస్కారం చేసుకుని బయల్దేరేడు.

*

సాయంత్రమైంది.

వృద్ధ గౌతమీ నదిలో గాలి లేదు. పగలంతా కాచిన ఎండ వేడి ఇంకా పోలేదు. ఒకటే ఉక్కగా ఉంది. జిగట జిగటగా ఉంది. చెమట వాసనగా ఉంది. దూరంగా సూర్యుడు మబ్బుల్లో కెళ్ళిపోడంతో ఆకాశమంతా ఎర్రబడి పోయుంది. పేదరాశి పెద్దమ్మ కుంకుమ ఆరబోసుకుంది. నది ఒడ్డున ఒంటరిగా కూర్చున్న మహేంద్రకర్‌కి ఒకటే రంగు కనిపిస్తుంది. అది లోపల అన్ని దారులూ మూసేసుకున్నాకా ఏర్పడే రంగు చీకటి.

జీవితంలో ఎంతో బతుకు బతికి ఎన్నో హంగుల్నీ రంగుల్నీ రుచుల్నీ అభిరుచుల్నీ చూసిన తను వాసనల్నీ సువాసల్ని చూసిన తను శాసనాల్నీ శ్వాసనాల్ని చేసిన తను ఈనాడిలాగయి పోవడానికి కారణం, కాలంలో మార్పులు. వందేళ్ళ చరిత్రగల సర్కస్ కళ ఈనాడిలా అంతరించిపోవడానికి చాలా కారణాలు. తను... తుంటే ఒక ప్రేక్షకుడయి పోయేడు తప్ప మరేం కాలేకపోయేడు. ఓడిపోయిన యుద్ధంలో ఒంటరి సైనికుడయిపోయేడు తప్ప మరేం కాలేకపోయేడు. నెమ్మదిగా పైకిలేచి... నడుస్తా లోతైన ఆ గోదాట్లోకి నడుస్తా... లోతైన గోదాట్లోకి దిగడిపోయిన మహేంద్రకర్ ప్రాణాలు పోవడానికి అయిదు నిమిషాలకంటే ఎక్కువసేపు పట్టలేదు.

సర్కస్ కంపెనీ నడుపుతా జమీందారు బతుకు బతికిన ఏ.ఎస్. గంగారామ్ ఆప్టే మనవడయిన ఎ.ఎస్. మహేంద్రకర్ ఆప్టే జీవితంలో ఆఖరి దృశ్యం మా యానాం రేవులో అలా ముగిసింది. న్యూగ్రాండ్ సర్కస్ డేరా శాశ్వితంగా మూతపడిపోయింది.

స్వాతి సపరివారపత్రిక